

УДК 334.021:622.33

Про можливість віднесення спільної розробки вугільних родовищ до державно-приватного партнерства*

Відповідно до нормативно-правової бази України проаналізовано можливість віднесення до державно-приватного партнерства так званої корпоративної розробки шахтного поля. Вона є формою співпраці приватної фірми, що має ліцензію на власний відвід у межах шахтного поля державної шахти і з використанням власного обладнання веде видобуток вугілля, і державного підприємства (шахти), яке надає за плату приватній фірмі, що видобуває вугілля на його полі, технологічні послуги з підйому, підземного транспорту, вентиляції, водовідливу, енергопостачання та ін. Доведено, що корпоративна розробка шахтного поля не є варіантом державно-приватного партнерства.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, спільна діяльність, корпоративна розробка шахтного поля, контракт, ліцензія.

Контактна інформація: dcherev-1@yandex.ua; fokira@bk.ru

Постановка проблеми. У 1990-х роках на шахті «Красноармійська-Західна» № 1 було одержано перший в Україні досвід партнерства державної шахти й приватної фірми. За схемою, що отримала назву «Корпоративна розробка шахтного поля (КРШП)», приватна фірма, яка за ліцензією мала власний відвід у полі шахти, самотужки добувала вугілля, користуючись власним устаткуванням, а державна шахта надавала їй платні послуги – забезпечення транспортом, підйомом і вентиляцією, побутовим обслуговуванням персоналу тощо. Участь приватної фірми врятувала державне підприємство, яке не мало інвестиційних ресурсів для обладнання очисних ділянок, від економічного краху.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен корпоративної розробки шахтного поля мав значний резонанс у вигляді великої кількості наукових праць [1–7], набув певного поширення, зокрема на шахтах ім. О. Г. Стаханова й ВК «Краснолиманська», і нині розглядається як перспективна форма співпраці державного підприємства й приватної фірми у справах вуглевидобування. У запиті на виконання науково-дослідної роботи «Розвиток публічно-приватного партнерства у процесі модернізації вугільної промисловості та теплової енергетики» Інституту економіки промисловості НАН України питання спільної розробки вугільних родовищ державними й приватними підприємствами (на умовах підрядної участі приватного підприємства в розробці гірничого відводу державної шахти; на умовах надання дер-

*Дослідження виконано в рамках науково-дослідної роботи ІЕП НАН України «Розвиток публічно-приватного партнерства в процесі модернізації вугільної промисловості й теплової енергетики» (держреєстрація № 0115U001638).

Д. Ю. ЧЕРЕВАТСЬКИЙ,
канд. техн. наук
(Інститут економіки промисловості НАН України)

І. В. ФОКІНА,
канд. екон. наук
(Інститут економіки промисловості НАН України)

жавною шахтою послуг приватному підприємству-розробнику власного гірничого відводу) виокремлювалось як одне з основних завдань досліджень, наразі з концесією та орендою вугледобувних підприємств.

Мета дослідження – детальне вивчення предмета державно-приватного партнерства і праць провідних учених для встановлення допустимості віднесення КРШП до форм державно-приватного партнерства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свої відносини з приватним бізнесом держава може будувати у двох формах: цивільно-правовій і адміністративно-правовій [8, с. 67], тобто укладати контракти концесійного типу або видавати ліцензії.

Принципова відмінність між формами полягає в тому, що надання державної ліцензії – це вольове рішення, яке наділяє суб'єкта певним правом, але таким самим одностороннім вольовим рішенням у будь-який момент це право може бути й відкликано. Концесійна ж угода є актом згоди обох сторін і не може бути розірвана в односторонньому порядку. Проте окремі науковці, зокрема С. Рогинко [9], не бачать чіткої межі між поняттями концесії, ліцензії та оренди й об'єднують їх в одну групу. На думку цих фахівців, якщо суб'єкт підприємництва є ліцензіаром з розробки частини відводу родовища державної шахти, то це вже є підставою вважати корпоративну розробку шахтного поля державно-приватним партнерством, що, однак, не впливає із Закону України «Про державно-приватне партнерство» (далі – Закон [10]).

По-перше, державно-приватне партнерство визначено як співробітництво між державою України, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) і юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, установленому цим Законом та іншими законодавчими актами. З цього випливає, що держава в особі відповідних органів, зокрема Кабінету Міністрів України, наділених певними повноваженнями, є одним із суб'єктів партнерських відносин. Оскільки **державні підприємства вугледобувного сектору не є суб'єктом державно-приватного партнерства**, то їх договірні відносини з приватними суб'єктами не можуть регулюватися цим Законом.

По-друге, згідно із Законом [10, ст. 1] до ознак державно-приватного партнерства належать: забезпечення вищих техніко-економічних показників ефективності діяльності, ніж у разі здійснення такої діяльності державним партнером без залучення приватного партнера; довготривалість відносин (від 5 до 50 років); передача приватному партнеру частини ризиків у процесі здійснення державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкти партнерства із джерел, не заборонених законодавством.

Зазначені ознаки збігаються із законодавчими нормами країн з розвинутою економікою. Ці

особливості дають змогу виокремити партнерство в самостійну економічну категорію, що утворюється як деяка **формалізована кооперація державних і приватних структур**, спеціально створювана для досягнення тих чи інших цілей за відповідними домовленостями сторін.

Якщо класичною **метою суб'єкта господарювання є отримання прибутку та прав власності, то жодна з них не відповідає положенням державно-приватного партнерства**: суб'єкти з боку держави не є суб'єктами господарювання, придбання прав власності для приватного партнера-суб'єкта господарської діяльності є неправомірним, оскільки така співпраця не розглядається як спосіб роздержавлення. Будь-яка зміна форми власності в межах договору про державно-приватне партнерство суперечить положенням Закону [10, ст. 3] про незмінність протягом усього строку дії договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства, цільового призначення та форми власності об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності, переданих приватному партнеру.

Здається, що метою закону, який регулює взаємовідносини держави й бізнесу, має стати **створення правових умов для залучення приватних інвестицій у виробництво**, що перебуває у сфері державного управління. Державно-приватне партнерство має давати приватному партнерові додаткові інвестиційні можливості.

Разом з тим **державно-приватне партнерство не є різновидом інвестиційної діяльності** й Закон [10] не пов'язаний із Законом України «Про інвестиційну діяльність» [11]. Це свідчить про наявність альтернативи механізмів державно-приватного партнерства на користь розробки інвестиційних проектів, тим більше, що Закон про державно-приватне партнерство, на відміну від Закону [11], не передбачає гарантії для приватного інвестора.

Отже, ознаки державно-приватного партнерства, які деякі науковці вважають ключовими [12]: досить тривалі терміни дії угод про партнерство (від 10 до 20 років, а при концесії – до 50 років); фінансування проектів за рахунок приватних капіталів або спільно; реалізація партнерських відносин в умовах конкурентного середовища, коли за кожен контракт або концесію відбувається конкурентна боротьба між декількома потенційними учасниками; специ-

фічні форми розподілу відповідальності між партнерами (держава встановлює цілі проекту з позицій інтересів суспільства й визначає вартісні та якісні параметри, здійснює моніторинг за реалізацією проектів, а приватний партнер бере на себе оперативну діяльність на різних стадіях проекту); поділ ризиків між учасниками угоди на основі відповідних домовленостей сторін, – є необхідними, але не визначальними.

Жоден досвід корпоративної розробки шахтного поля не відповідає розглянутим вимогам. Класична КРШП є формою господарської діяльності, що здійснюється агентами (партнерами) спільно без створення юридичної особи для досягнення певної мети.

Очевидно й те, що рафіновану практику КРШП неможливо підвести під форму концесії або оренди, які є узаконеними й визнаними формами державно-приватного партнерства. Головна особливість КРШП – розвиток недиверсифікованих фірм, а не шахт як цілісних майнових комплексів. Тож великим бізнес-структурам здебільшого не під силу вивести всю шахту на рентабельну роботу, вони впроваджують у підприємство свою SPE (Special Purpose Entity) – фірму з розвитку конкретного проекту або певного виду бізнесу, зокрема з очисних робіт [13].

Підсумовуючи викладене, зазначимо: класичний варіант корпоративної розробки шахтного поля з добуванням вугілля приватною фірмою, що отримує платні послуги державної шахти, не можна визнати формою державно-приватного партнерства. Через посування гірничих робіт проблематичним є навіть такий чинник, як забезпечення довготривалості контрактних відносин.

Проте інвестиційно-виробниче існування приватної компанії на базі державного вугільного підприємства (шахти) може мати й інші напрями діяльності [14].

За даними Інституту гірничої механіки ім. М. М. Федорова, перелік стаціонарних установок, що потребують заміни, сягає тисяч. Форсмажорні обставини можуть виникнути в будь-який час – 140 діючих вертикальних стволів віднесено до категорії аварійних, і обвалення баштового копра на шахті ім. В. М. Бажанова ДП «Макіїввугілля» в липні 2011 р., яке спричинило загибель групи людей, – грізне попередження. З парку стаціонарних установок майже третина підйомних машин і дві п'ятих вентилято-

рів головного провітрювання потребують заміни. А ще насосні, котельні, калориферні тощо. Маса трубних ставів, підйомних канатів, рейкових провідників у стволах, що потребують заміни, перевищує 77 тис. т; крім того, ще 20 тис. одиниць різного електротехнічного й енергетичного обладнання. Держава не спроможна модернізувати шахтний фонд без залучення приватних капіталів, а бізнес може делегувати свої компанії на переоснащення комплексу шахтної поверхні, щоб потім з вигодою для себе експлуатувати підйомні, водовідливні, вентиляційні установки, системи підземного транспорту тощо. Комплекси стаціонарних пристроїв підприємці можуть отримати в оренду або в концесію, і це вже за формою буде безсумнівним проявом державно-приватного партнерства, а по суті – спільною діяльністю приватних і державних підприємств, що зайняті розробкою вугільних родовищ.

Така постановка завдання цілком відповідає концесії інфраструктурного типу за формулою ROT (rehabilitate–operate–transfer: відновити–експлуатувати–повернути) з передачею в приватні руки об'єкта державної власності на умовах здійснення його модернізації, експлуатації протягом обумовленого терміну й повернення державі.

Висновки. Спільну діяльність з розробки родовищ за формулою корпоративної розробки шахтного поля, а саме: приватна фірма своїм обладнанням на власному гірничому відводі, що міститься в межах поля державної шахти, видобуває вугілля, а державне підприємство надає їй (фірмі) платні послуги з підйому, водовідливу, транспорту, вентиляції, енергозабезпечення тощо – у жодному разі не можна вважати державно-приватним партнерством.

Водночас спільна діяльність у вигляді, коли приватна фірма бере на себе модернізацію та експлуатацію технологічних комплексів державної шахти або групи державних шахт за договором їх оренди або концесії, є справжнім державно-приватним партнерством.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амоша А. И. Привлечение и использование инвестиций для развития шахты / А. И. Амоша, В. К. Мамутов // Уголь Украины. – 2000. – № 11. – С. 14–19.
2. Амоша А. И. Реализация концептуальных положений доктрины инвестирования предприятий угольной

промышленности / А. И. Амоша, М. А. Ильяшов, Л. В. Байсаров // Уголь Украины. – 2001. – № 8. – С. 9–13.

3. *Привлечение инвестиций в угольную промышленность Украины: состояние, проблемы и пути решения* / Л. В. Байсаров, М. А. Ильяшов, А. В. Корзун, В. И. Логвиненко, С. В. Янко. – К.: Основа, 2002. – 288 с.

4. *Байсаров Л. В.* О путях решения проблемы привлечения инвестиций в угольную отрасль / Л. В. Байсаров, В. И. Логвиненко // Уголь Украины. – 2002. – № 12. – С. 21–26.

5. *Филатов Ю. В.* Опыт корпоративной разработки шахтного поля / Ю. В. Филатов, Ю. А. Наумов, А. А. Лещинский, Д. Ю. Череватский // Уголь Украины. – 2000. – № 11. – С. 25–28.

6. *Кабанов А. И.* Обґрунтування фінансово-економічних взаємовідносин вуглевидобувного підприємства та інвестора – розробника частини гірничого відводу / А. І. Кабанов, Л. Л. Стариченко, В. В. Цикарева // Уголь Украины. – 2004. – № 2. – С. 5–10.

7. *Стариченко Л. Л.* Методичні підходи до визначення вартості робіт, що виконує шахта при спільній діяльності з недержавним інвестором / Л. Л. Стариченко, В. В. Цикарева // Проблемы повышения эффективности функционирования предприятий различных форм собственности. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 2005. – С. 172–183.

8. *Некрасов Д.* Международный опыт законодательного регулирования концессионных соотношений / Д. Некрасов,

С. Патрикеев // Концессия. Об эффективном договоре между государством и бизнесом: сб. науч. материалов. – М.: Эксперт, 2003. – С. 67–100.

9. *Рогинко С.* Концессия как форма привлечения инвестиций в развивающиеся страны / С. Рогинко // Концессия. Об эффективном договоре между государством и бизнесом: сб. науч. материалов. – М.: Эксперт, 2003. – С. 101–115.

10. *Закон України «Про державно-приватне партнерство»* від 01.07.10 р. № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>. – Назва з екрану.

11. *Закон України «Про інвестиційну діяльність»* від 06.11.14 р. № 1560-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>. – Назва з екрану.

12. *Дерябина М.* Государственно-частное партнерство: теория и практика / М. Дерябина // Вопросы экономики. – 2008. – № 8. – С. 61–77.

13. *Череватский Д. Ю.* О недиверсифицированных фирмах в украинской угольной промышленности / Д. Ю. Череватский // Наук. пр. ДонНТУ. Сер. економічна. – 2007. – Вип. 31-2. – С. 20–23.

14. *Череватский Д. Ю.* Институты партнерства в триграммах «собственность–инвестиции–производство» / Д. Ю. Череватский // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2010. – С. 136–147.

ПО МАТЕРИАЛАМ ЖУРНАЛА «УГОЛЬ УКРАИНЫ» ПРОШЛЫХ ЛЕТ

Год 1975

В журнале № 6 (рубрика «Новинки горной техники») сообщается, что на шахте «Октябрьский рудник» комбината Донецкуголь испытан разработанный Донгипроуглемашем совместно с ХЭМЗом регулируемый электропривод центробежного вентилятора двустороннего всасывания ВЦД-40, рассчитанного на подачу в шахту 80–490 м³/с воздуха при статическом давлении 110–880 кгс/м². Установка состоит из рабочего и резервного вентиляторных агрегатов. В качестве приводных используется два асинхронных электродвигателя с фазовым ротором мощностью 1600 кВт и напряжением 6 кВ каждый. Электродвигатели расположены с двух сторон вентилятора и соединяются с валом зубчатыми муфтами. Регулируемый электропривод выполнен по системе вентиляно-машинного каскада с использованием неуправляемого кремниевого выпрямителя ВАК-2000/600м и инвенторного преобразователя, состоящего из синхронной машины СДС-14-29-6 и двух машин постоянного тока П-142-6. Инвенторный преобразователь используется для двух вентиляторов и подключается к приводу работающего вентилятора. По результатам испытаний вентиляторная установка ВЦД-40 с регулируемым электроприводом рекомендована к промышленному производству.